
Review

Author(s): K. Key-Åberg

Review by: K. Key-Åberg

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 1 (1899), pp. 572-581

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3436907>

Accessed: 27-06-2016 02:49 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

The Scandinavian Journal of Economics, Wiley are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Litteratur.

HENNING ELMQUIST. *Undersökning af Tobaksindustrien i Sverige*. På uppdrag af Kongl. Kommerskollegium och under dess öfverinseende verkställd. Sthlm 1899.

Förenämnda, i den dagliga pressen redan utförligt relaterade arbete utgör, såsom känt, andra häftet af de arbetstatistiska enquêter, som togo sin början i vårt land genom riksdagens beslut i ämnet år 1896. Arbetet utgör en mycket diger bok på inalles 374 sidor, hvaraf icke färre än 189 sidor upptagas af idel tabellbilagor, och vittnar oförnekligen, särskildt med hänsyn till den jämförelsevis korta tid, hvarpå detsamma blifvit utfördt (första häftet arbetsstatistik utkom blott några månader tidigare), högst fördelaktigt om författarens kraftiga arbetsförmåga och outtröttliga energi.

Bokens ansehliga vidd har naturligtvis sin närmaste förklaring i de utförliga frågoformulär, som användts för primäruppgifternas anskaffande och som sammanställts af därtill särskildt kommitterade herrar. Icke mindre än 5 separata frågoformulär, däraf två med bilagor, hafva för ändamålet anlitats, och när man genomgår dessa skilda formulär med deras minutiösa detaljer, får man strax klart för sig, att enquêten icke är afsedd att utreda några vissa strängt begränsade centrala punkter i tobaksarbetarnes lefnadsförhållanden, utan att öfverhufvudtaget meddela en så fullständig totalbild däraf som möjligt. En iögonenfallande olägenhet vid användandet af slika vidlyftiga formulär är, att flera eller färre af de i dem införda detaljfrågorna, hvaraf många kunna vara i och för sig skäligen obetydliga, blifva i öfvervägande antal fall lämnade obesvarade, och sålunda i det hela blott tjäna till att onödigt besvara arbetarne och deras utfrågare samt desslikes nedtynga bearbetningen af det insamlade materialet. Såsom exempel härpå i det här

föreliggande fallet tillåter jag mig påpeka, att af inalles 4,380 af undersökningen omfattade arbetare ända till 3,788, d. v. s. 86,5 % icke kunnat exakt besvara frågan om moders yrke, samt att af 727 gifte män icke färre än 537 eller omkring 74 % icke exakt besvarat frågan om makas yrke. (Jfr tab. 11 och tab. 12 B.) Det ligger i öppen dag, att de tabellsammanställningar, som baseras på dylika högeligen defekta uppgifter, måste vara skäligen värdelösa, för att icke säga intetsägende, på samma gång som de dock kräfva sin rundliga tid att utarbета. En annan olägenhet af alltför utförliga och detaljerade frågoformulär är, att enquêtens hufvudresultat och kardinalpunkter lätt undanskymmas och nedtryckas af en massa blomständigheter och småfrågor. Man riskerar lätt vid läsandet af en dylik enquête att drunkna i en rikedom af detaljer, utan att vid läsningens slut ha kvar i medvetandet stort någonting af allt hvad man läst. Naturligtvis bör det allra rikaste statistiska material kunna så soffras, gallras, tabelliseras och grupperas, att den enquête, som baserar sig därpå, blir fullt öfverskådlig och behållningsgifvande, men härför fordras stora arbetskrafter och god tid vid bearbetningens utförande, två fundamentalvillkor som sällan tillgodoses och som särskildt för författaren af föreliggande enquête varit i mycket anspråkslös form uppfyllda. Härmed vill jag nu alldeles icke hafva sagt, att just ifrågavarande undersökning i afsevärd mån lider af antydda lyte eller att endast skänka idel löst sammankittade detaljer i sitt ämne, utan att dessa detaljer stå i sådant organiskt sammanhang, att de alla tillsammans och en hvar för sig framhäfva och belysa vissa hufvudsaker, som bilda den egentliga »contentan»; jag håller tvärtom före, att författaren af samma undersökning med de inskränkta arbetskrafter och den begränsade tid, som stått honom till buds, presterat ett högst berömvärdt arbetsprof, då han så, som han gjort, gått i land med bearbetningen af sitt öfverväldigande uppgiftsmaterial. Jag har således endast velat mera allmänt framhålla den anmärkta vådan af alltför vidlyftiga frågoformulär, och tillåter mig för öfrigt endast betvifla, att en person någon längre tid kan stå ut med att år efter år utföra sådana kraftuttömmande arbetsdåd, som författaren denna gång gjort. Och härvid är det uppenbarligen att erinra om, att det ingalunda är fråga om en enastående undersökning, utan om ett häfte af en fortlöpande serie enquêtes, som ha allt att vinna af en stabil ledning och arbetspersonal.

Det synes mig med ett ord vara önskvärdt, det antingen, och detta helst, frågoformulären vid de arbetstatistiska undersökningarne för framtiden kunde väsentligen inskränkas, så att desamma endast omfattade några

vissa för alla yrken gemensamma centralpunkter, såsom ang. arbetarnes kön, ålder, civilstånd, yrkesålder, lönevillkor etc., dels några för hvarje särskildt yrke verkligen säregna detaljer, eller ock, om man vill fortgå på den nu inslagna banan att utfråga arbetarne, såsom de gamle romarne skämtsamt sade »de rebus omnibus et nonnullis aliis», att man då må draga tillbörlig försorg om en betydande tillökning i de arbetskrafter, som sysselsätts med de inhämtade massuppgifternas bearbetning.

Skärskådar jag, efter dessa allmänna kortfattade reflexioner öfver det uppgiftsmaterial, som författaren haft sig förelagdt, något närmare det sätt, hvarpå författaren bearbetat detsamma, tillåter jag mig först med några ord fästa mig vid tabellbilagornas anordning och innehåll, för att därpå i största korthet relatera de partier af textafdelningen, som synas mig mest intressanta och viktiga. Beträffande arbetsstatistiska undersökningar i allmänhet är det min oförgripliga öfvertygelse, att i desamma lämpligast bör intagas en hufvudtabell, där de viktigaste för alla yrken gemensamma fundamentala data såsom ang. *yrkesspecialitet, kön, ålder, civilstånd och lön finnas specificerade för hvarje arbetare särskildt för sig*. Jag har varit i tillfälle att i annat sammanhang (jfr. Arbetsstatistisk studie öfver Glasindustrien i Sverige, sid. 43 o. f.) framhålla de skäl, som tala för en dylik hufvudtabell. I och genom en sådan kan hvarje utfrågad arbetare, om ock med något besvär, återfinna sig i tabellen och själf kontrollera, att uppgifterna om honom blifvit i enquêten korrekt återgifna. Endast härigenom kan en arbetsstatistisk undersökning, om så skulle vara behöfligt, tilltvinga sig allmän tilltro från arbetarnes sida, hvilket understundom icke är utan betydelse, då det nämligen i praktiken visat sig¹, att arbetarne helt enkelt förnekat sanningsenligheten af de framlagda resultaten i vissa undersökningar, som gått tillväga på annat sätt och synts strida mot arbetarnes intressen. Genom offentliggörandet af ett slikt specificerad hufvudsammandrag af ifrågavarande uppgifter kunna vidare alla i enquêten i ämnet förekommande grupperingar, intervallhopförningar, klassificeringar, procentberäkningar o. d. lätteligen kontrolleras, och sålunda möjliga fel i sammanställningarna och kalkylerna korrigeras. Utan tillgång till ett dylikt hufvudsammandrag är det omöjligt att noggrant följa den statistiske författarens bearbetningsmetod och noggrannhet på spåren. Och hvad nästan värre är, man är absolut hänvisad till att låta sig nöja med den bearbetning, författaren behagat nedlägga på urmaterialet. Om författaren exempelvis i sina sammandragstabeller hopfört alla arbetare inom ett visst fack, som

¹ Såsom exempelvis i Kristiania för några år sedan.

äro under 15 år, eller sådana, som hafva mindre än 500 kr. om året i arbetsförtjänst, men man af en eller annan anledning skulle önska, att se de resultat, som framginge, i händelse åldersgränsen sattes till 14 år och lönegränsen till 450 eller 400 kronor, så kan man, med tillgång till ett för hvarje arbetare specificerad hufvudsammandrag, själf verkställa den önskade omgrupperingen, men däremot alldeles icke utan ett sådant sammandrag. Denna synpunkt bör göra sig i synnerhet gällande vid sådana arbetsstatistiska undersökningar, som periodvis återkomma. Om man t. ex. antager, att arbetareförhållandena inom en viss industri inom ett land skulle komma att undersökas hvar 25-te år, så ligger det i öppen dag, att grupperingsgrunder för åldersklasser och löner på grund af hvarjehanda lagförändringar (exempelvis om minderåriges arbete i fabrik, om census vid kommunala och riksdagsmannaval etc.) kunna te sig helt olika vid de skilda undersökningstillfällena, och då framträder strax också önskvärdheten af, att uppgifterna i en tidigare undersökning skulle kunna omgrupperas till öfverensstämmelse med de vid en senare enquête fastslagna principerna, så att enquêterna blefve sinsemellan fullt jämförliga, och tillbakagång eller utveckling i ett eller flere afseenden sålunda kunde konstateras. Genom ett för hvarje arbetare specificerad hufvudsammandrag vinnes äfven möjlighet för hvar man att verkställa helt och hållet nya sammanställningar, nya beräkningar efter sitt eget hufvud, så att man slipper att, så att säga, ständigt och jämt tänka med författarens hjärna och vara inskränkt till de synpunkter, som intresserat honom. Såsom kontrolleringsapparat och materialgrufva är med ett ord en sådan hufvudtabell, som den vi här förordat, helt enkelt ouppskattbar. Och visserligen kan man försöksvis göra den invändningen mot mitt resonnemang, att åtminstone ifråga om de flesta statistiska enquêter primäruppgifterna alltid komma att någonstans förvaras, hvadan man ju kan anlita dem, om man icke är nöjd med deras bearbetning i tryck; men den, som äger någon kännedom om, huru gamla manuskript i regel behandlas, torde icke kunna fästa det ringaste afseende vid denna invändning. Icke ens de offentliga arkiven torde få anses vara tillräckligt säkra gömmor för dylika pappersskatter. Men äfven antaget, att primäruppgifterna noga förvarades i årtionden, såsom det ju mycket väl kan blifva fråga om, hvilket ojämförligt mycket drygare arbete skulle det icke kräfva att vid behof genomgå dem än ett tryckt ordnad sammandrag öfver desamma.

För öfrigt bidrager ett specificerad hufvudsammandrag öfver arbetarnes fundamentaldata till att skänka uniformitetens eftersträfvansvärda

prägel åt olika arbetsstatistiska undersökningar öfver olika yrken. Huru mycket lättare skulle det t. ex. icke vara att jämföra de centrala uppgifterna i de båda hittills utkomna häftena af Svensk arbetsstatistik, om ett slikt hufvudsammandrag intagits i dem båda och icke såsom nu uppgifterna om arbetarnes kön, ålder, lönevillkor etc. framlagts i flera till sin uppställning i hvardera undersökningen ganska olika sammandragstabeller, hvilka, huru utförliga och vidlyftiga de än äro, i regeln fullständigt utplåna exaktiteten i arbetarnes uppgifter (man ser exempelvis däri icke en enda arbetares lön exakt angifven på kronan) och våldsamt sönderslita det lefvande sammanhanget mellan de olika uppgifterna om samme arbetare, hvilkens åldersår inrangeras i en tabell, yrkesålder i en annan, lön i en tredje etc., utan att hvarje arbetare särskild för sig någonstans göres till bärare af de skilda siffervärden, han i sin person representerar.

Man skulle kunna tro, att ett sådant hufvudsammandrag, som det jag här förordat, skulle vara mycket skrymmande och därför olämpligt. Jag har emellertid beräknat, att med det format, som de arbetsstatistiska undersökningarna äga, skulle omkring 110 arbetare kunna på föreslaget sätt redovisas på hvarje sida (som väl kunde trespaltas), och sålunda skulle de 4,380 arbetare, hvilka omfattats af den senaste enquêten, »gått in» på omkr. 40 sidor. Och nu upptager ensamt tab. 6 i undersökningen om tobaksindustrien, i hvilken tabell arbetarne fördelas efter åldersår, kön och civilstånd, 10 sidor, medan tab. 22 i samma undersökning, där arbetarne inom olika specialiteter fördelas efter årsinkomst och arbetsort, räknar icke färre än 16 sidor, samt tab. 23, där arbetarne inom olika specialiteter fördelas efter årsinkomst, kön och åldersklasser, räknar 18 sidor. Samtliga nämnda skrymmande tabeller skulle saklöst kunnat ersättas med några koncentrerade öfversiktssammandrag på högst 2 sidor hvar, i den händelse ett för hvarje särskild arbetare specificerad hufvudsammandrag öfver arbetarnes yrkesspecialitet, kön, ålder, civilstånd och lön blifvit utarbetadt, och häraf vill framgå, att ett sådant hufvudsammandrag, icke skulle i tabellbilagorna tagit större plats, än de 3 nämnda tabellerna nu göra. Det är sålunda icke så farligt med vidden och vidlyftigheten hos de föreslagna hufvudsammandragen, som man skulle kunna tro; och äfven om desamma, när fråga blir att redovisa (exempelvis 4,500 à 5,000) arbetare, skulle blifva något mera skrymmande än de utförliga sammandragstabeller, hvarmed de pläga ersättas, kan ifrågasättas, huruvida denna olägenhet icke mer än tillräckligt öfverskyles af de stora fördelar, desamma erbjuda. Till dessa fördelar vill jag äfven räkna ett snyggt typografiskt skick, hvilket de angifna

tabellerna i undersökningen om tobaksindustrien genom sin sifftertomhet måste anses sakna¹.

Om jag, enligt det sagda, helst skulle sett att tabellbilagorna 6, 22 och 23 i föreliggande redogörelse ersatts med ett för hvarje arbetare särskild specificerad hufvudsammandrag öfver de data, som af de nämnda tabellerna omfattas, jämte några därtill fogade sammanfattande, koncentrerade öfversikts- och grupperingstabläer, så skulle jag, beträffande tab. 7 vilja hålla före, att densamma måste anses öfverflödig, såsom varande mycket intetsägande, medan i tab. 15 och 36 yrkesspecialiteterna enligt min åsikt borde ersatt arbetsorterna. Det kan onekligen vara af intresse att utforska den medelålder, vid hvilken cigarmakarne, vickelmakarne etc. inträdt i yrket, liksom — för kunskaps vinnande om olika yrkesspecialiteters olika hälsofarlighet — huru hälsotillståndet ställer sig bland cigarmakarne, snusmakarne, papyrosstillverkarskorna etc., men att erfara, vid hvilken medelålder tobaksarbetarne, tagna i klump, börjat i sitt yrke exempelvis i Uppsala län till skillnad från tobaksarbetarne i Göteborgs och Bohus län etc. eller att erfara huru tobaksarbetarne i Blekinge län öfverhufvudtaget må i förhållande till sina yrkesbröder i Stockholm, detta, anser jag, kan vara skäligen likgiltigt.

I fråga om den vidlyftiga och med stor omsorg utarbetade textafdelningen, som är rik på intressanta detaljer och siffersammanställningar, kan jag ej underlåta att uttrycka mitt beklagande af, att de historiska öfversiktstabellerna rörande arbetarepersonal och tillverkning icke upptagit siffror för hvarje år särskildt i stället för allenast femårsmedeltal (Tab. litt. D) eller endast tioårstal (Tab. litt. A). Endast genom framläggande af årssiffror kan en industrigrens historiska utveckling strängt taget noggrant belysas; hvilket torde med tillräcklig klarhet framgå redan af den omständigheten, att en hel tullperiod ju kan infalla under loppet af ett enda årtionde utan att beröra vare sig decenniets begynnelse eller slutår. Man kan exempelvis tänka sig, att tullarne på olika slags tobaksvaror höjdes år 1851 och ytterligare förökades år 1858, och denna tullperiods verkningar på den inhemska tobaksindustrien blifva naturligtvis alldeles icke belysta af ett tabellsammandrag öfver denna industris tillverkningar under de båda åren 1850 och 1860. Likaledes är det svårt att af ett historiskt sammandrag öfver arbetspersonalen, som blott upptager femårstal (Tab. litt. K.) konsta-

¹ För tydlighetens skull vill jag göra den anmärkningen, att i händelse en enquête skulle omfatta mer än 5,000 arbetare, de specificerade hufvudsammandragen då af utrymmes- och tryckningskostnadsskäl torde i regeln böra ersättas med flere skilda sammandragstabeller, hvilka i allmänhet böra blifva desto sifferfullare, ju flere arbetarne äro, som däri redovisas.

tera verkningarne af exempelvis förordningen af år 1881 ang. minderåriges arbete i fabrik. En naturlig följd af denna anordning af texttabellerna öfver tobaksindustriens historiska utveckling blifver ock, att författaren icke förmått meddela några upplysningar om tullagstiftningens inflytande på ifrågavarande industris förkofran. Visserligen framlägges ett sammandrag (tab. litt. F.) öfver »tullsatser å olika slag af tobak åren 1830—1897», men detta sammandrag är icke satt i någon korrespondens med de öfriga historiska sammanställningarne. För att detta för öfrigt skulle varit möjligt att göra, hade, jag upprepar det, de sistnämnda sammanställningarne måst vara ettåriga, hvarjämte sammandraget öfver tullsatserna icke skulle, såsom det nu gör, hafva angifvit huru stora tullafgifterna å tobaksvaror varit under de skilda årtiondena, utan i stället hafva angifvit de skilda tullperioderna sedan år 1830. Jag menar, att i kolumnhufvudena å berörda tullsammandrag borde upptagits de år, då nya på tobakshandeln inverkande tulltaxor trädte i kraft, och ej hvar tionde år.

Bortsetd från dessa principiella anmärkningar, som jag af sakligt intresse ansett mig icke böra undertrycka, är jag den förste att erkänna det stora värdet af föreliggande undersökning. Den rikhaltiga textafdelningen sönderfaller i icke färre än 14 underafdelningar, af hvilka den första meddelar en öfversikt af den svenska tobaksindustriens utveckling och nuvarande ställning, den andra en intressant framställning af arbetets anordning inom tobaksindustrien samt de 12 återstående afdelningarne duktigt gjorda sammanfattningar af tabellbilagornas sifferinnehåll.

Man erfar att den första större tobaksfabriken i Sverige anlades i Stockholm på 1660-talet af det s. k. Söderkompaniet samt att industrien hastigt förkofrades under Karl XI:s fredsälla regering. Den stora ofreden under Karl XII dränkte i sin syndaflod äfven denna uppväxande industri, men liksom så mången annan fabrikshantering tog densamma åter ny fart under frihetstidens protektionistiska ära. Stora tobaksplantager anlades rundt om i riket framför allt i städerna och dessas omedelbara närhet, hvarjämte den ena tobaksfabriken efter den andra privilegierades. Redan år 1741 funnos icke mindre än 33 tobaksfabriker med 1,338 arbetare och ett tillverkningsvärde af omkring 940,000 kronor. Denna hastiga uppblomstring var dock olyckligtvis i mycket framdrifven på konstladt sätt. Frihetstidens protektionism slutade som bekant i en mer eller mindre allmän bankrutt, och det är intressant att följa författarens skildring af de maktägandes förtviflade försök att hålla den framtröllade tobaksindustrien liksom all annan dåtida fabrikshantering vid lif. Mot slutet af 1700-talet (1780)

uppgick tobaksfabrikernas antal visserligen till 72, men arbetspersonalen hade sjunkit till endast 753 arbetare och tillverkningsvärdet var endast vid pass 660,000 kronor. Men olycksstormarne gingo, Gudi lof, öfver, och under innevarande århundrade, särskildt sedan det friare näringssystemet gjort sitt intåg i vårt land, har tobaksindustrien varit stadd i stadigt framåtskridande. Till detta uppsving synes cigarren särdeles hafva bidragit. Under sextonhundratalet förbrukades blott röktobak för pipa jämte tuggtobak. Mot slutet af samma århundrade tillkom det gemena snuset, hvars användande under sjuttonhundratalet och framför allt under början af innevarande sekel tog en horribel fart. Ännu i bildningens år 1897 tillverkades i vårt land icke mindre än — *horribile dictu* — 4,4 mill. kg. snus. De första cigarrerna synas åter hafva tillverkats här i Sverige år 1814, och denna nya tobaksform tyckes till en början icke fallit vårt snusande och tuggande folk i smaken. Med tiden blef det dock annat. Efter några årtiondes lopp vunno cigarrerna terräng och hafva sedan alltjämt tilltagit i förbrukning. För närvarande (1897) tillverkas icke färre än bortåt 131 millioner stycken cigarrer, hoc est omkring 26 st. pr invånare i riket, och trots denna ansenliga inhemska fabrikation införas årligen (1897) från utlandet vid pass 26 mill. st. cigarrer. Det är denna fabriksartikel, som lyft tobaksindustrien till en verklig storindustri. År 1897 funnos i riket 93 större tobaksfabriker med 4,380 arbetare och ett sammanlagdt tillverkningsvärde af bortåt 15 mill. kronor, hvaraf omkr. 6 mill. kr. belöpte sig på cigarrproduktion. Rikets tre största städer, Stockholm, Göteborg och Malmö, utgöra centralhärden för den nuvarande tobaksindustrien i vårt land, men för öfrigt finnas ansenliga fabriker i Gäfle, Norrköping, Karlshamn och å landsbygden i Vermlands län samt flerstädes. Frihetstidens dröm, att kunna frambringa tillräcklig råvara för denna industri inom landets egna gränser, synes numera vara öfvergifven. Tull hvilar visserligen ännu å oarbetad tobak, men den inhemska plantageodlingen synes vara på väg att dö ut. Endast nere i Skåne, kring Åhus och Landskrona, samt i och vid hufvudstaden uppehålls ännu idag tobaksodling, och den årliga skörden af tobak i Sverige skattas för närvarande till i rundt tal en million kg. Från utlandet importeras emellertid årligen 3 à 4 gånger så mycket oarbetad tobak.

Beträffande de arbetare, som sysselsättas inom ifrågavarande industri, upplyser författarens arbete, att icke mindre än 63 procent af desamma äro kvinnor och att ända till 22 procent äro minderårige, det vill säga under 18 år. År 1874 var de minderåriges antal öfver 37 procent, men efter den tiden, förmodligen efter utfärdandet af 1881 års förordning om

minderåriges användande i fabriksarbete, har de minderåriges relativa numerär en tid varit i sjunkande. År 1885 var åtminstone procenten nere vid 18,5, sedermera har den dock åter varit i stigande (år 1890: 21,5 % och år 1897 22,5 %). Emellertid anträffades vid undersökningen år 1898 ingen arbetare, som var yngre än 12 år, och detta glädjande faktum ger vid handen, att den påpekade kurvan i de minderåriges relativa antal icke är att tillskrifva någon öfverträdelse af 1881 års förordning.

De hedervärda tobaksarbetarne äro sedan gammalt beskyllda för att vara vagabonder i den mening taget, att de skulle älska ombyte af arbetsplats, men denna beskyllning tyckes icke besannas af författarens utredning angående deras födelseort och anställningstid. Så finner man, att icke färre än 67,3 % af de manliga och 72,2 % af de kvinnliga arbetarne äro födda inom samma län, hvarest de hafva sin arbetsförtjänst, samt att mer än $\frac{1}{4}$ af de manliga och i det närmaste $\frac{1}{6}$ af de kvinnliga redovisade arbetarne haft anställning hos samme arbetsgifvare öfver tio år. I fråga om familjeförhållandena kan framhållas, att af de manliga arbetarne endast 9,8 % och af de kvinnliga allenast 5,3 % valt sin faders yrke, att af de vuxna männen icke färre än 39,6 % och af de vuxna kvinnorna ända till 71,2 % lefva ogifta, medan 16 % af hela antalet ogifta vuxna tobaksarbeterskor uppgifvit sig vara mödrar. Till dessa remarkabla talförhållanden kan läggas, att nykterhetsföreningar icke vunnit någon allmännares tillslutning från tobaksarbetarnes sida, medan däremot fackföreningsväsendet i dem hafva några af sina trognaste anhängare. Medelarbetstiden utgör c:a 9,5 timmar pr dag, men som i det närmaste $\frac{2}{3}$ af arbetarne vid tobaksfabrikerna arbeta efter ackord, är denna arbetstid för de flesta skäligen frivillig. Att få komma och gå i arbetet efter sitt eget höga plaisir anser en svensk tobaksarbetare af ålder i regel tillhöra ett af hans yrkes företrädanden, och fåfängt synas arbetsgifvarne söka inskränka detta själfsväld. Med hänsyn till arbetarnes löneförhållanden framlägger författaren i textafdelningen talrika öfverskådliga sammanställningar af de i tabellbilagorna förekommande uppgifterna, och vill jag beträffande just lönerna alldeles särskildt framhålla förtjänsten af att författaren i så stor utsträckning som möjligt anlitat arbetsgifvarnes räkenskapsböcker, hvilka otvifvelaktigt hafva att lämna de tillförlitligaste och exaktaste uppgifterna i ämnet.

I nedanstående tablå åskådliggöres den beräknade årsmedelinkomsten för arbetarne inom några viktigare yrkesspecialiteter:

	Män		Kvinnor	
	ogifta	gifta	ogifta	gifta
Cigarrmakare	703	898	579	665 kr.
Sorterare o. packare	843	1,018	638	739 »
Papyrossmakare	234	—	531	561 »
Karduslagare	449	690	377	629 kr.
Spinnare o. rullare	748	1,012	426	— »
Pressare	525	726	—	355 »
Snusarbetare	564	817	—	— »

I jämförelse med hvad man har sig bekant rörande lönerna inom vissa andra fabriksgrenar, synas dessa genomsnittslöner icke vara höga, och särskildt förefaller det mig egendomligt, att yrkets märkesmän, cigarrmakarne, icke i medeltal nå högre lönebelopp än de ofvan angifna. Arbetsförtjänstens knapphet torde väsentligen förklara vissa af de förut påpekade förhållandena inom tobaksyrket, såsom att detsamma i mycket ringa utsträckning går i arf från föräldrar till barn samt att en så stor kontingent af vuxne lefva ogifte. Till att göra tobaksyrket mindre lockande och tilldragande bidraga ock uppenbarligen andra faktorer än de låga lönerna, såsom de i regel osunda och obekväma arbetslokalerna och de lugnsjukdomar, som grassera bland yrkesarbetarne. Af de under åren 1893—1897 inträffade dödsfallen bland tobaksarbetarne voro sjukdomar i andningsorganen dödsorsak i ej mindre än 48 fall d. v. s. i mer än hälften — 51,6 % — af hela det uppgifna antalet dödsfall.

Efter denna kortfattade resumé af de i mina ögon intressantaste hufvudpartierna af författarens arbete, tillåter jag mig uttryckligen än en gång framhålla detta arbetes utmärkta förtjänstfullhet och lyckönskar författaren till detta ypperliga debutarbete inom det statistiska skriftstället. De kritiska anmärkningar, jag tillåtit mig göra mot ett och annat i arbetet, äro framställda uteslutande i ändamål att för framtiden rikta författarens uppmärksamhet på vissa sidor af den arbetsstatistiska metoden, hvilken han i det hela visat sig redan fullkomligt behärska.

K. Key-Åberg.